

Seçkin, Kuban. (2020). Eski Türkçe Metinlerinden Örneklerle Mental Fiil Teorisi. Konya: Palet Yayınları. (Eser İncelemesi)

Eylül Sena Ergun ¹

Makale Türü
Eser İncelemesi

Başvuru Tarihi
05.04.2021

Kabul Tarihi
07.06.2021

DOI

Seçkin, Kuban, (2020), Eski Türkçe Metinlerinden Örneklerle Mental Fiil Teorisi, Konya: Palet Yayınları, ISBN: 978-625-7675-01-7.

Fiiller karşıladığı hareketlere göre sınıflandırılmaktadır. Fakat bu sınıflandırma yapılırken zihinde gerçekleşen hareketler için ayrı bir sınıflandırma yapılmamaktadır. Yapılan çalışmalar sonucunda zihinsel hareketleri karşılayan fiillere “mental fiil” denilmiştir. Türkiye Türkçesi gramer kitaplarında ayrı bir başlık olarak yer almayan bu durum kitapta ele alınmıştır. Türk Diline ilgi duyanlar için yardımcı bir ders kitabı niteliği taşıyan bu kitap Aralık 2020’de okuyuculara sunulmuştur.

Kitap, bir sayfalık ön söz, üç bölümlük tablolar, şekiller ve kısaltmalar listesinin ardından giriş, iki ana bölüm, son söz ve kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır. Kitabın toplam sayfa sayısı 175’tir.

Kitabın ön sözünde zihinde gerçekleşen fiillerin, fiziksel hareketlerden farkının ortaya koyulabileceği, mental fiilerin kuramsal çerçevesinin belirlenebileceği açıklanmıştır. Devamında çalışmanın amacına, çalışmanın içeriğine ve çalışmaya faydası dokunan kişilere değinilmiştir.

Kitabın giriş kısmında “Eski Türkçe Dönemi”, “Eski Türk Kültürü”, “Kültürden Dile” adlı üç alt başlık karşımıza çıkıyor. “Eski Türkçe Dönemi” başlığında Eski Türkçenin hangi dönemler içinde yer aldığına dair çeşitli görüşlerden bahsedilmiştir. Bu noktada Orhun ve Uygur yazı dillerinin Eski Türkçe Dönemi içinde ele alınması ortak kabul edilirken Karahanlı Türkçesinin bu döneme dahil edilip edilmemesi tartışma konusudur. Fakat bu çalışmada dillerin dönemsel sınıflandırılmasında dilbilgisel niteliklerin ölçüt olarak alındığı görüşünden hareketle Karahanlı Türkçesinde kullanılan fiiller Uygur Türkçesindeki fiillerle yapısal ve semantik açıdan

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Düzce Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, eylulsena98@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-3805-9975>

etkileşimde olduğu düşünülmüş ve Karahanlı Türkçesi, Eski Türkçe dönemi içerisinde ele alınmıştır.

“Eski Türk Kültürü” başlığında Türklerin yaşam boyu kültürlenmelerine değinilmiş bu bağlamda kültür ve dil ilişkisi üzerinde durulmuştur.

“Kültürden Dile” bölümünde ortak dilin davranışın varlığını devam ettirdiğine, ortak bir dilsel davranışa sahip olan toplumların zihinleri edebi esere yansıtacağı için incelenecek olan metinlerin toplumun kültürünü yansıtacağına nokta atışı yapılmıştır.

Kitabın birinci bölümü “Türk Dillerinde Fiiller” adlı ana başlıktan ve bu başlığı karşılayan “Türkiye Türkçesinde Fiil Tanımı ve Tasnifleri”, “Diğer Türk Dillerinde Fiil Tanımı ve Tanifleri” ve “Mental Fiiler” olmak üzere üç alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci bölüm söze “Türkiye Türkçesinde Fiil Tanımı ve Tasnifleri” başlıklı birinci alt başlıktan başlamaktadır. Bu başlık 19-22 sayfa aralığından oluşmaktadır. Yazar, fiil tanımını yapmış ve fiil hakkındaki diğer görüşlere de yer vermiştir.

İkinci alt başlık “Diğer Türk Dillerinde Fiil Tanımı ve Tasnifleri” 22-26 sayfa aralığından oluşmaktadır. Bu bölümde diğer Türk dillerinde fiil hakkında ele alınan gramer çalışmalarına yer verilmiştir. Fiillerin semantik sınıflandırılmasının Türkiye Türkçesi gramerlerinde tam anlamıyla ele alınmamasına rağmen bazı çağdaş Türk dili gramerlerinde fiiller konusunda semantik bir ayırımın çok önceleri yapılmaya çalışıldığı sonucuna varılmıştır.

Üçüncü alt başlık “Mental Fiiller” 26-30 sayfa aralığından oluşmaktadır. Bu bölümde mental fiil konusunda yapılan çalışmalara değinilmiş ve her çalışmaya göre mental fiilin aşamaları gösterilmiştir. Sonuç kısmında mental fiillerin; algı, duygu, idrak ve irade fiilleri olarak dört ana başlıkta inceleneceği ve mental fiil kavramı incelendikten sonra Eski Türkçe dönemi metinlerinden elde edilen fiillerin bu bağlamda sunulacağı okuyucuya önceden bildirilmiş ve ön hazırlık sağlanmıştır.

31-37 sayfa aralığını oluşturan “Mental Fiil Teorisi” adlı bölüm kitabın ikinci bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölüm “Algı Kavramı”, “Duygu Kavramı”, “İdrak Kavramı” ve “İrade Kavramı” olmak üzere dört alt başlıktan oluşmaktadır. Birinci alt başlık “Algı Kavramı” (s.37-40) kendi içinde “Algı Fiilleri” (s.40-48), “Eski Türkçede Algı Fiilleri” (s.48-54) olmak üzere ikiye ayrılır. “Algı Kavramı”nda algı izah edilip özelliğinden bahsedildikten sonra “Algı Fiilleri” bölümüne geçiyoruz. Bu bölümde algı fiilleri hakkında çeşitli görüşlere ve örneklerle yer verilmiş bu örnekler tablo halinde okuyucuya sunulmuştur. Bu bilgiler ışığında yazar algı fiillerinin beş duyu aracılığıyla edinilen duyuları algılama işini karşılayan, bu anlamda yönelimsel olan fakat uzamsal olmayan hareketleri işaretleyen fiil oldukları sonucuna varmıştır.

“Eski Türkçede Algı Fiilleri” bölümünde Orhun, Eski Uygur ve Karahanlı Türkçesi metinlerinde geçen algı fiillerine dair toplam 9 örnek verilmiştir. Bak- “görmek” (s.48), kulağ tut- “kulak vermek, dinlemek” (s.53) vb.

İkinci alt başlık “Duygu Kavramı” bölümü (s.54-62) kendi içinde “Duygu Fiilleri” (s.62-69) ve “Eski Türkçede Duygu Fiilleri” (s.69-99) olmak üzere ikiye ayrılır. “Duygu Kavramı” bölümünde “duygu”, bileşenleri, çeşitleri, oluşum süreçleri, kişide bıraktığı etki, yaşattığı hal değişimi ve bunun gibi birçok kritere göre incelenmiştir. Bu incelemede çeşitli görüşlere yer verilmiştir. Burada dikkatimizi çeken “Plutchik’in Duygu Çemberi” ve “Araştırmacıların Temel Duygu Tasnifleri”dir. Bu bilgiler ışığında duygu kavramı açıklandıktan sonra “Duygu Fiilleri” bölümüne geçiyoruz. Bu bölüm duygu fiillerine çeşitli görüşlerin verilmesi açısından önemlidir. Şüphesiz bu görüşler duygu fiillerinin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

İkinci alt başlığın son bölümü olan “Eski Türkçede Duygu Fiilleri” bölümünde Orhun, Eski Uygur ve Karahanlı Türkçesi dönemine ait toplam 139 tane örnek tespit edilmiştir. Açığı kel- “acımak, keder gelmek, üzölmek” (s.69), küt bul- “mutluluk bulmak” (s.84) vb.

Üçüncü alt başlık “İdrak Kavramı” bölümü (s.99-103) “İdrak Fiilleri” (s.103-107) ve “Eski Türkçede İdrak Fiilleri” (s.107-131) olarak ikiye ayrılır. Sayfa 99-103 arasında idrak kavramı açıklanıp çeşitli görüşlere yer verildikten sonra “İdrak Fiilleri” bölümünde idrak süreci ve idrak fiilleri çeşitli örnekler ışığında tasnif edilmiştir.

“Eski Türkçede İdrak Fiilleri” bölümünde yazar, idrak fiillerinin zihinsel etkinliğin tanıma, hatırlama, anlama ve ileri idrak aşamalarını ifade ettiğini, uzamsal olmayıp yöneldmsel olduğunu ifade etmiştir. Orhun, Eski Uygur, Karahanlı Türkçesi dönemlerine ait toplam 90 örnek tespit edilmiştir. Arsız- “aldanmak” (s.107), üşgür- “hatırlamak” (s.128) vb.

Dördüncü ve son alt başlık olan “İrade Kavramı” bölümü (s.131-134) “İrade Fiilleri” (s.134-138) ve “Eski Türkçede İrade Fiilleri” (s.138-152) olmak üzere iki başlıktan oluşur. 131-134 sayfa aralığında irade kavramının açıklaması yapıldıktan sonra “İrade Fiilleri” bölümünde irade kavramı ve irade fiilleri çeşitli görüşler ışığında tanıtılmıştır.

Son olarak “Eski Türkçede İrade Fiilleri” bölümünde eski Türkçe metinlerine ait 53 farklı irade fiili örneği verilmiştir. Körögse- “görmek istemek” (s.143), umunç kes- “ümit kesmek” (s.149) vb.

Eski Türkçe metinlere ait örnekler önce metin içinde gösterilmiş en son örneklere ait tablo yapılmıştır. Bu durum okuyucuya şüphesiz kolaylık sağlayacaktır. İfadeler net ve amaca yöneliktir. Uzun ve karmaşık ayrıntılara yer verilmemiştir.

Kitap, “Son Söz” (s.153-163) ve “Kaynakça” (s.163-175) bölümüyle bitiyor. Son söz kitabın sonuç bölümüdür. 10 sayfalık kitapçık olarak karşımıza çıkar. Mental sürecin kısa özeti olan

bu bölümde mental süreçler ve örnekler tek bir sayfada toplanmıştır. Bu açıdan istenilen bilgilerin rahatlıkla okuyucuya ulaşmasını sağlamaktadır.

Yazar, tanım ve tasnifte birden fazla görüşe yer vermiş bu bağlamda “Mental Fiil Teorisi”ni ispata çalışmıştır.